

JANKO JARC – DEVETDESETLETNIK

Najboljši poznavalec preteklosti Novega mesta in Dolenjske 25. decembra 1993 stopa v deseto desetletje življenja. Kot sam hudomušno ugotavlja, je to obdobje, ko le malokdo umre, skratka čas, ko lahko človek še vedno snuje in dela.

Ko se je profesor Janko Jarc 1973. odpravil v pokoj, si je želel predvsem miru in zdravja, da bi lahko raziskoval in delal in tako nadoknadil tisto, kar mu je bilo dotlej onemogočeno. Desetletja njegovega službovanja so bila namreč leta samega razdajanja: Dolenjski muzej in galerija, pomoč in svetovanje dijakom ter študentom pri pisanju nalog, organiziranje kulturnih in znanstvenih prireditev v Novem mestu, snovanje literarnega dela pri Muzejski in kasneje Dolenjski založbi, varovanje in reševanje kulturne dediščine . . . Seveda je bilo vseh teh obveznosti preveč, da bi jih vselej lahko tako izvršil, da ne bi pustile kančka okusa po pelinu. V tolažbo je ugotovitev, da si vrste del ni sam naložil, da jih je moral prevzeti. Nekoliko žalostna je namreč resnica, da je bil skoraj vsa povojna desetletja edini klasični intelektualec v Novem mestu. Pokojni Tone Knez je pogosto ugotavljal: »Precejšnje število ljudi sem imel za direktorje, edini pravi je bil profesor Jarc«. Pa v njihovih odnosih niso cvetele samo rožice.

O intimnem življenju ljudi ni vljudno javno razpravljati. Kljub temu si jemljemo pravico, da naštejemo tri jubilentove ljubezni: starši, zgodovina, nečakinja Minka z družino. Med njimi ni hierarhije. Vse tri se glede na čas in prostor izmenjujejo na vodilnem mestu.

Nas zanima seveda samo zgodovina. Jarčev odnos do nje prihaja do izraza na različnih nivojih. V letih pred II. svetovno vojno je znanje preliv v nadebudne dijaške glave v Murski Soboti, Novem mestu in na Ptuj. Med njo jo je soustvarjal, po njej je skrbel za nazoren odnos do nje kot muzealec, ves čas pa jo je glede na okoliščine tudi raziskoval. Slednje ga je najbolj veselilo.

Njegovo soustvarjanje zgodovine je jasno. Segi že v predvojni čas in še danes se z grenkobo spominja, kako so nekateri, ki se danes najbolj kitijo z delom v protihitlerjevski koaliciji, le-to na Ptuj zaradi pakta Hitler-Stalin zapustili. Je zadnji še živeči član znamenitega partizanskega Znanstvenega inštituta, ki ga je vodil naš pokojni profesor Zwitter. Ker je danes nemalo sporov o tistih letih (eni štitiijo z narodnoosvobodilnim bojem grozote revolucije, drugi zaradi posledic revolucionarnega terorja med vojno in po vojni ne morejo videti borcev za osvoboditev izpod okupatorja, med katere sodi tudi Janko Jarc), je prav, da zaradi njega in nenazadnje tudi inštituta omenimo dvojce. Leta 1948 je Janko Jarc nameraval napisati daljši članek o boju treh Primorcev – Tigrovcv 13. maja 1941 na Mali gori pri Ribnici z Italijani. Po objavi prvega dela je moral z njim prenehati, ker mu je vsemogočna „Služba“, edina realna oblast, to nedvoumno ukazala. Do »vstaje« je namreč prišlo kasneje in prej ni bilo nič. Leta 1954, ko so na Dolenjskem nasilno preprečevali pobude preprostih ljudi za obnovo gradov kot spomenikov naše kulture in jih celo načrtno rušili, še obstoječe ruševine pa minirali, je bil eden redkih, ki se je javno pismeno oglasil:

»Ali je treba podreti vse gradove?« Že samo zaradi prvega članka lahko uvrstimo Janka Jarca med začetnike kritičnega in objektivnega pisanja o dogodkih na naših tleh med zadnjo vojno.

Profesorjevo srce je bilo dejansko ves čas pri starejši zgodovini. O njej je zelo rad bral, razpravljal, jo raziskoval. Žal so bile zato v Novem mestu slabe možnosti, tako glede virov kot literature. Leta 1990 je v Dolenjskem zborniku objavil odličen članek Gospodje Črnomaljski. Kronika in nekatere druge revije so prinesle vrsto njegovih razprav iz zgodovine Novega mesta v drugi polovici 19. stoletja. Za tisk je pripravil tudi spomine Jožeta Marjetiča, prijatelja, pesnika in slikarja Jožeta Cvelbarja, na prvo svetovno vojno. Ker bo bibliografija profesorja Jarca objavljena v posebnem zborniku, ki ga bodo izdali v Novem mestu, naj dodamo samo to, da je po njeni zadnji objavi leta 1983. narasla za okoli 15 enot. Kako natančno spremlja strokovni tisk, ilustrira njegova jeza zaradi tiskarskih napak in uredniških posegov. Za človeka kot je jubilant, ki zna zaradi lepega jezika na pamet skoraj vse pesmi Otona Župančiča, ki kot za šalo stresa iz rokava druge rimane miselne in jezikovne bisere slovenske poezije, ki neskončno uživa v popolni metriki antičnega pesništva, je vse to, kar se dogaja z našim jezikom, resnično težko doumljivo. Janko Jarc je pač pripadnik tiste generacije, ki je popolno prevlado slovenščine v javnem življenju doživela kot enega največjih dosežkov v našem narodnem razvoju.

Jubilant preživlja večino dneva za svojo delovno mizo. V letih, ko imajo mnogi težave s spominom in formuliranjem misli, deluje, kot bi imel nekaj deset let manj. Še vedno je nepogrešljiv svetovalec pri raziskovanju preteklosti Novega mesta in Dolenjske, ve, kje so viri, pozna in spremlja literaturo, veseli se novih dognanj. Čeprav je moral marsikatero življenjske navade opustiti, se ne ozira nazaj in ne utaplja v spominih. Pogreša številne prijatelje in znance, mogoče pa tudi zaradi njih tako vztrajno dela. Ve, kakšnega so cenili in imeli radi, ve, kaj pomeni nam, ki smo se zblížali z njim kot zrelim možem. Ob okroglem jubileju mu iskreno želimo, da vztraja pri svojih ciljih, nam pa naprej ostaja stari prijatelj in vzornik.

Stane Granda

PONATISI ZGODOVINSKEGA ČASOPISA

V seriji ponatisov starejših števil ZČ sta letos spet izšla dva zvezka in sicer št. 1–4 letnika 14/1960 in št. 3–4 letnika 28/1974. To sta že 28. in 29. ponatisnjeni zvezek, tako da bodo v kratkem na voljo vse številke ZČ.

Tematika zvezka iz 1960 sega od neolitika do časa med obema vojnama. Josip Korošec piše o neolitu na Krasu in v Slovenskem primorju, Bogo Grafenauer o zgodnjefedalni družbeni strukturi jugoslovanskih narodov, Nada Klaić o Neretljanski krajini v srednjem veku ter Jože Šorn o kartelizaciji industrije kleja v prvi Jugoslaviji. Milko Kos je avtor dveh krajših prispevkov o slovenski naselitvi na vzhodnem Tirolskem in zgornjem Koroškem ter v Haložah v 15. stoletju. Cena zvezka je **840 SIT**.

Zvezek iz 1974 vsebuje razprave Ignacija Vojeta o dubrovniških trgovcih na Balkanu v drugi polovici XV. stoletja, Antona Svetine o zgodovini Pliberka in okolice, Vasilija Melika o slovenski politiki v drugi polovici sedemdesetih let XIX. stoletja, Avgušтина Malleja o politiki na Koroškem v tem času. Vlado Valenčič piše o etnični strukturi Ljubljane po štetju iz 1880, Vera Kržišnik-Bukić o Mihajlu Rostoharju in »Napredni misli« in Tone Zorn o kulturni avtonomiji za Koroške Slovence in nemški manjšini med obema vojnama. Cena zvezka je **720 SIT**.

Vse številke ZČ lahko dobite na sedežu Zveze zgodovinskih društev Slovenije v Ljubljani, Aškerčeva 2, tel. 061/12-50-001 int. 210. Seznam je objavljen v vsaki številki ZČ. Člani zgodovinskih in muzejskih društev imajo **25%**, študenti pa **50% popusta**. Ponatise lahko naročite po dodatno znižani prednaročniški ceni.